

תוכנית לימוד לסמיכה לרבנות ללא היתר הוראה

12955

“מורנו” להחזיר עטרה ליושנה

סמיכה לרבנות ללא היתר הוראה

מכון גבוה
ללימודי היהדות
ירושלים

הלכות בישול (שיעור 9)

עירוב נוזלים כלי ראשון וכלי שני

יחידה מספר 21

בסדרת שיעורים זו אנו עוסקים בדיני הבישול של כלי ראשון, כלי שני, ועירווי מהם. בשיעור הקודם עסקנו בבישול אוכל המוגדר כ'קלי הבישול'. העמקנו בדיוני הפוסקים במטרה להבין אם ההלכות נקבעות על פי המציאות, או על פי ההגדרה ההלכתית של הכלי בו נעשה הבישול. לכאורה, ביחס למים קשה להצדיק את השאלה הזאת. לכאורה הקריטריון הרלוונטי להגדרת בישול מים היא טמפרטורת המים בלבד. בישול המים איננו מייצר תרכובת חדשה. אם כך, מעת שעברו טמפרטורה מסוימת הם מבושלים.

בשיעור זה נלמד שגם ביחס למים, השאלה אם מדובר בכלי ראשון, בכלי שני או בעירווי מאחד מהם עדיין רלוונטית. נברר מדוע.

נקדים ונציין –

היכולת לברר מושגים והגדרות למדניות עד לעומקן דורשת עמל משמעותי. הסוגיה שלפנינו נוגעת בשורש הדיון הלמדני. לכן היא סבוכה וקשה להבנה מהרגיל (קחו זאת בחשבון ו"אל ירך לבבכם", גם אם הדרך תהיה קשה). דווקא בשל המורכבות יתחדדו המושגים הלמדניים של כלי ראשון ושני, שעסקנו בהם בשיעורים האחרונים, ונגיע בסוף השיעור, למסקנות ברורות, הלכה למעשה.

א. ערבוב מים חמים וקרים – סוגיית הגמרא

בשיעור 19 עסקנו במחלוקת הראשונים אם ההבחנה ההלכתית בין כלי ראשון ושני מבוססת על מציאות, או על גזירה דרבנן. בשיעור שאחריו ראינו שלפי ראשונים ופוסקים רבים החלוקה בין כלי ראשון ושני מיטשטשת בגלל מציאותם של 'קלי הבישול'.

כאמור לעיל ננסה לבחון את ההגדרות באמצעות העמקה בסוגיא של עירוב מים חמים ומים קרים בשבת. נאמר במשנה –

משנה מסכת שבת פרק ג משנה ה

המיחם שפינהו - לא יתן לתוכו צונן בשביל שיחמו, אבל נותן הוא לתוכו, או לתוך הכוס, כדי להפשירן

מבאר אב"י –

תלמוד בבלי מסכת שבת דף מא עמוד ב

אמר אב"י : הכי קאמר : המיחם שפינהו ויש בו מים חמין - לא יתן לתוכו מים מועטין בשביל שיחמו, אבל נותן לתוכו מים מרובים כדי להפשירן.

רש"י מסכת שבת דף מא עמוד ב

שפינהו לעצמו מעל האור

חברותא שבת דף מא עמוד ב

המיחם שפינהו מעל האש, ויש בו הרבה מים חמים שהיד סולדת בהם, לא יתן לתוכו מעט מים צוננים, בשביל שיחמו [מפני שיכולים להתחמם], שמא יתבשלו במיחם, אבל נותן לתוכו (של המיחם) מים צוננים בכמות מרובה מהחמין, כדי להפשירן (והתוצאה תהיה, הרבה מים פושרים)

'מיחם' הוא כלי ראשון (כלי בו מחממים את המים). אחר שפינה את המיחם מהאש, אסור להוסיף מים לכלי ראשון כדי לחמם את המים הקרים, אך מותר להוסיף מים קרים כדי שיהיו פושרים.

שימו לב לחידוש שבדברים. שפיכת המים לתוך הכלי הראשון בהכרח תגרום לערבוב המים הקרים במים החמים. המים הראשונים-הקרים שנשפכים מתחממים, ורק לאחר מכן המים הקרים הנוספים מביאים את התערובת לדרגת חום של פחות מכדי שהיד סולדת (מים פושרים).

לאור זאת, חלק מהראשונים מגבילים את ההיתר –

ספר יראים סימן רעד [דפוס ישן - קב]

נותן הוא לתוכו מים מרובים כדי להפשירם – פירוש – מים מרובים בבת אחת שקודם שיתערב קילוח ראשון להתחמם יביא עליו קילוח שני

ההיתר מותנה בכך שהמים ישפכו בבת אחת, כך שגם המים החדשים שיכנסו תחילה, לא יעברו תהליך של בישול (בהרחבות יובאו שיטות נוספות). כדבריו פוסקים החיי אדם, משנה ברורה, ושש"כ.

❖ **הרחבות – מדוע מותר להוסיף מים קרים מרובים לכלי ראשון, לכאורה יש לאסור מחמת רגע מגע המים הראשון?**

מהו הדין בכלי שני?

תלמוד בבלי מסכת שבת דף מב עמוד א

תנו רבנן: נותן אדם חמין לתוך הצונן, ולא הצונן לתוך החמין, דברי בית שמאי.

ובית הלל אומרים: בין חמין לתוך הצונן, ובין צונן לתוך החמין מותר.

במה דברים אמורים - בכוס, אבל באמבטי - חמין לתוך הצונן. ולא צונן לתוך החמין.

ורבי שמעון בן מנסיא אוסר.

אמר רב נחמן: הלכה כרבי שמעון בן מנסיא.

סבר רב יוסף למימר: ספל הרי הוא כאמבטי. אמר ליה אבבי, תני רבי חיאי: ספל אינו כאמבטי.

ולמאי דסליק אדעתא מעיקרא דספל הרי הוא כאמבטי, ואמר רב נחמן: הלכה כרבי שמעון בן מנסיא, אלא בשבת רחיצה בחמין ליכא?¹

מי סברת רבי שמעון אסיפא קאי? ארישא קאי: ובית הלל מתירין בין חמין לתוך צונן, ובין צונן לתוך החמין, ורבי שמעון בן מנסיא אוסר צונן לתוך חמין. - לימא רבי שמעון בן מנסיא דאמר כבית שמאי! - הכי קאמר: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר זה.

אמר רב הונא בריה דרב יהושע: חזינא ליה לרבא דלא קפיד אמנא, מדתני רבי חיאי: מערה אדם קיתון של מים לתוך ספל של מים, בין חמין לתוך צונן, בין צונן לתוך חמין.

הסוגיה סבוכה ורבת משתנים, מהם נובעים כיווני פרשנות שונים. נעבור על השלבים ללא אזכור דעות הפרשנים כדי לעזור לנו למקד את הבעיות ולהבין מהיכן עולים הלבטים בסוגיה:

בית שמאי מתירים לשפוך מחמין לצונן, אך לא להיפך.

באיזה כלי נמצאים ה'חמין' הללו? אם כוונתם לחמין הנמצאים בכלי ראשון, המשמעות היא שביית שמאי מתירים עירוי מכלי ראשון על מים קרים, וזה מפתיע. משמע שהם אוסרים הוספה לכלי ראשון. האם הם חולקים על המשנה, המתירה להוסיף מים כלי ראשון כדי להפשירן, או שמא כוונתם להתיר עירוי למטרת חימום? כך או כך, לכאורה היה להם לבאר אם הם מסכימים או חולקים על ההבחנה בין כמות גדולה וקטנה של מים.

בית הלל מקבלים את דברי בית שמאי כשמדובר באמבטי, אך לא בכוס. הם מתירים להוסיף לכוס או לערות ממנו.

לכאורה מתבקש להציע שאמבטי הוא כלי ראשון, וכוס הוא כלי שני. אך הצעה זו בעייתית. מלשון בית הלל משמע שלפי בית שמאי אין הבחנה בין כוס ואמבטי. אם אמבטי הוא כלי ראשון וכוס הוא כלי שני, ומותר לשפוך מהם על מים קרים, אך אסור להוסיף להם מים קרים, יצא שהוספה לכלי שני (לכוס) חמורה מעירוי כלי ראשון (השפיכה מהאמבטי)! לכן מסתבר שנאלץ לחפש הסבר אחר להבדל שבין אמבטי וכוס. *רבי שמעון בן מנסיא (להלן - רשב"מ) אוסר. רב נחמן פוסק הלכה כמותו. אך לא ברור את מה הוא אוסר. בשלב הזה הגמרא מניחה שיש שלוש דעות -*

לפי בית שמאי - מותר לערות את החמין על הצונן, אך לא להיפך, בין בכוס ובין באמבטי.

לפי בית הלל - באמבטי - הלכה כבית שמאי, אך בכוס שני הדברים מותרים.

רשב"מ חולק על שניהם, ואוסר לערות מאמבטי על מים קרים.

אם הלכה כרשב"מ, וספל הוא כאמבטי (כדברי רב יוסף), לכאורה המשמעות היא שאין שום אופן בו מותר לערבב מים חמים וקרים. לכן הגמרא תמהה - וכי אין רחצה בשבת כלל? לאור זאת, הגמרא מעדנת את דברי רשב"מ, ואומרת שכוונתו היא שגם בכוס קבלו בית הלל את דברי בית שמאי. לפיכך מותר לערות על מים קרים, בין מכוס ובין מאמבטי, אך אסור להוסיף מים קרים לאף אחד מהם.

[סיבוב נוסף בקביעת ההלכה בסוגיה - רב נחמן פוסק כרשב"מ. הגמרא הציעה שתי הבנות בדברי רשב"מ - כחולק על הרישא של בית הלל, וכחולק על הסיפא. מסתבר שרב נחמן מבאר את הברייתא באחד מהאופנים הללו. כל עוד איננו יודעים מהי כוונתו של רשב"מ, האם יש משמעות לפסיקה כדבריו?]

לבסוף מובא שרבא לא הקפיד על הכלי, כלומר, על אופן הוספת מים נוספים לכלי, על סמך דברי רבי חיאי, המתיר לערות מים חמים לקרים ולהיפך.

יש לברר מהו ההבדל בין אמבטי לכוס, ולבחון כיצד ההבנה תשתלב במה שכבר למדנו אודות כלי ראשון וכלי שני.

¹ יש גזירה האוסרת רחצה בשבת (בגזירה זו נעסוק בשיעור בהמשך). תשובת 'במראה הבזק' מופיעה בהרחבות כאן). הגמרא תמהה בדיוק על זה - הצורך בגזירה רומז על כך שיש אופן מותר לרחוץ בשבת, ועליה גזרו.

שיטת בעלי התוספות

בית שמאי מחלקים קטגורית בין עירוי לבין הוספה לכלי, אך אינם מסבירים על איזה כלי מדובר. בעלי התוספות מסיקים מכך –

תוספות מסכת שבת דף מב עמוד א ד"ה 'נותן אדם'

נותן אדם חמין לתוך צונן - אפילו בכלי ראשון, דחמין לתוך צונן אינו מבשל ... "ולא צונן לתוך חמין" – אפילו בכלי שני, דגזרי בית שמאי כלי שני אטו כלי ראשון. ובית הלל דפליגי ושרו צונן לתוך חמין, היינו דוקא בכלי שני, כדקתני – במה דברים אמורים – בכוס, משמע דבכלי ראשון מודו בית הלל.

בית שמאי מנסחים את הדין בצורה מוחלטת מכיוון שלדעתם יש חילוק מוחלט בין עירוי לבין הוספה. מותר לערות מכלי ראשון על מים קרים, אך אסור להוסיף לכלי שני, מכיוון שיש לגזור כלי שני אטו כלי ראשון.

היכן מצינו גזירה של כלי שני אטו כלי ראשון?

כנראה שבאוכל רגיל ההבחנה בין כלי ראשון ושני ניכרת יותר. אך ביחס לנחלים המדד היחיד הוא הטמפרטורה, לכן קשה יותר להבחין בין כלי ראשון ושני.

תוספות מסכימים שמציאותית כלי ראשון חם יותר מכלי שני. אך כאשר מדובר במים קשה יותר להבחין ביניהם, לכן ביחס למים בית שמאי גזרו גם על כלי שני.

נותר לבאר איך יתכן שעירוי כלי ראשון יהיה קל מכלי שני עצמו? בשיעור הקודם למדנו שלפי בעלי התוספות עירוי מבשל (לפחות כדי קליפה). אם כך, מדוע בית שמאי מתירים לערות מכלי ראשון על מים קרים?

אומר ר"ת דחמין לתוך צונן משמע שהצונן של מטה מרובים שדרך ליתן המועט במרובה ולכך אין מבשלים החמין המועטים כלל לפי שמתערבין בצונן המרובין ומתבטל חמימותן ולא צונן לתוך חמין שהחמין של מטה מרובין ומתערבין בהן הצונן המועטין ומתבטלין.

ר"ת סובר שהדברים תלויים בכמות המים. הוספה לכלי היא בדרך כלל הוספה לכמות גדולה יותר. מותר להוסיף מים חמים לתוך מים צוננים מרובים, מכיוון שהמרובים לא יתחממו. מספר מסקנות עולות מכך –

א. היתר עירוי כלי ראשון הוא היתר להוסיף מים מועטים למים מרובים. בעלי התוספות סוברים שהתוצאה, הטמפרטורה, הסופית היא הקובעת. אסור לשפוך מים מכלי ראשון על מים קרים מועטים, מכיוון שהתוצאה תהיה שהמים הקרים יתחממו. אם כך אין קטגוריה מוחלטת של עירוי כלי ראשון, אלא יש לבחון מהי הטמפרטורה אליה מגיעים המים, זה המדד האם נעשה כאן איסור בישול או לא. (אין זה מפתיע לאור המשנה, ממנה למדו שמותר להוסיף אפילו לכלי ראשון אם מוסיף מים רבים שיפשירו את המים, ולא מועטים שיבואו לבישול. בהרחבה הבאה יבואר היחס בין פרשנות המשנה לבין דברי בעלי התוספות).

ב. משמע שמעיקר הדין מותר להוסיף מים לכלי שני, ובית שמאי אוסרים את ההוספה לכלי שני מחמת גזירה בלבד, למרות שטמפרטורת המים הסופית איננה בהכרח נמוכה יותר מהעירוי מכלי ראשון.

ג. שאלה למחשבה (ולהרחבות) – למסקנת תוספות עירוי מבשל כדי קליפה. מדוע לא מפריע לתוספות שברגע המגע יש בישול? (חישבו על היראים שהובא בתחילת השיעור. ראו בהרחבות)

❖ **הרחבות – מדוע, לשיטת התוספות, מותר לערות מכלי ראשון על מים קרים, למרות שיש רגע בו מגע המים יגרום לרתיחה כדי קליפה?**

נעבור עתה להבחנה של בית הלל בין אמבטי וכוס.

תוספות מסכת שבת דף מב עמוד א ד"ה 'אבל באמבטי'

נראה דהאי אמבטי איירי כגון שהוא כלי שני ... מדקאמר 'ספל אינו כאמבטי', והאי ספל על כרחך כלי שני, ... ועוד, דאי באמבטי שהוא כלי ראשון איירי, לא הוה ליה למינקט 'אמבטי', אלא 'מיחם', שהוא לשתיה, דומיא דכוס. ומדנקט 'אמבטי' משמע דבכלי שני איירי.

אם כך השאלה רק מתעצמת – מהו ההבדל בין אמבטי לבין כוס?

ואתא לפלוגי בכלי שני בין כוס, שהוא לשתיה, לאמבטי, לפי שחמין הרבה, ואיכא למיגזר דהרואה אותן חמין כל כך סבור דכלי ראשון הוא.

לפי קריאה זו, מחלוקת התנאים היא כדלהלן:

לפי בית שמאי – עירו מותר, אפילו בכלי ראשון. אסור להוסיף לכלי שני, מפני הגזירה שהצגנו לעיל. בית הלל מקבלים את הגזירה, אך רק ביחס לכלי שני שחומם בשביל רחצת כל גופו, שלצורך זה מקפידים שיהיה חם כמו כלי ראשון. בכלי שני רגיל אין גזירה. ולפיכך עולה שבהרתחה שאינה מיועדת לרחצת גופו מותר לערות מכלי ראשון למים רבים, וכן להוסיף לכלי שני.² מהי דעת רשב"מ?

לפי ההבנה שכוונתו היא שביית הלל אינם חולקים על בית שמאי, כוונתו היא שביית הלל הודו לגזירה ביחס לכלי שני שהוא, בין אם המים חוממו לרחצת גופו או לכל צורך אחר.

לפי ההבנה ש'אסיפא קאי', כוונתו היא שמותר להוסיף מים קרים לכלי שני, אך באמבטי הגזירה כל כך מוחלטת שאפילו אסור לערות מכלי שני למים אחרים (ולכן תמהה הגמרא – אם אפילו אסור לערות מכלי שני, איך חשבו להתרחץ בשבת?). מהי ההלכה לשיטתם?

למאי דמסקינן ד'ספל אינו כאמבטי, קאי אסיפא, בכוס, וסבר שפיר ר"ש בן מנסיא כבית הלל, דאפילו צונן לתוך חמין מותר, ואתיא מתניתין דשריא לתוך הכוס אליבא דהלכתא, דהלכה כר"ש בן מנסיא.

סיכום ההלכה לפי בעלי התוספות –

הוספה לכלי ראשון מותרת אם המים המעורבבים יהיו פושרים.

עירו מכלי ראשון מותר לתוך מים קרים מרובים. בשני המקרים הללו יש ללכת לפי מבחן התוצאה – האם המים המעורבבים יהיו חמים או פושרים?

הוספה לכלי שני רגיל – מותרת. קל וחומר שעירו מכלי שני מותר.

אך יש גזירה האוסרת להוסיף לכלי שני או לערות ממנו כאשר מדובר במים שחוממו בשביל רחצת כל גופו באמבטי.

שיטת הרשב"א

מבחינת הבנת מהלך הסוגיה ומחלוקת התנאים, דעת הרשב"א קרובה מאוד לדעת תוספות –

חינושי הרשב"א מסכת שבת דף מב עמוד א

נראה דכלים אלו בין כוס בין אמבטי וספל כולן כלי שני הם ... והכא הכי פירושה – נותן אדם חמין, כל שהוא, לתוך הצונן, לפי שהן מתקררין בעירוין ... אבל צונן לתוך חמין אסור, משום דגזור בית שמאי כלי שני אטו כלי ראשון, הואיל ואפשר דאתי בכלי ראשון לידי איסורא דאורייתא דכלי ראשון מבשל ... ובית הלל מתירין אפילו בצונן לתוך חמין דכלי שני אינו מבשל ... אבל באמבטי שעומדין לרחיצת אדם מחממן הרבה והלכך צונן לתוך חמין אסור לעולם, שאי אפשר לבא לידי הפשר, אלא לידי ביטול

כאמור, מבחינה זו דעת הרשב"א קרובה מאוד לדעת תוספות – בית שמאי סבורים שיש גזירה האוסרת הוספת מים לכלי שני, למרות שהתירו עירו מכלי ראשון. בית הלל מודים לכך, אם מדובר על כלי שני שחומם לצורך רחצת כל גופו באמבטי, אך בכלי שני רגיל מתירים להוסיף אליו או לערות ממנו.

תוספות מבארים שיש לבחון את ההלכה לפי מבחן התוצאה – האם בסופו של דבר המים יהיו חמים או פושרים? הרשב"א דוחה את ההבחנה הזאת –

ובתוספות פירשו שדרך המערה שנותן המועט לתוך המרובה והלכך חמין מועטין לתוך צונן מרובין אין בהם כח לבשל אבל צוננין מועטין לתוך חמין מרובין מתבשלין, וגם זה אינו מחוור בעיני, דהכא סתמא קתני, לא שנא מרובין ולא שנא מועטין, ולתוך הכוס, ואפילו לתוך מיחם, רגילות הוא לתת צונן הרבה כדי להפשיר מפני שהן עשוין לשתיה ואין אדם שותה חמין גמורין אלא פושרין, והוה ליה למיתני הכא 'צונן לתוך חמין כדי שיחמו אסור, וכדי להפשירן מותר', וכדתני במתניתין.

הערנו לעיל שדברי תוספות מתאימים לדין המשנה – מותר להוסיף מים לכלי ראשון אם התוצאה היא מים פושרים, וכן להיפך – מותר לערות מים מכלי ראשון אם התוצאה היא מים פושרים.

אם זה נכון, מדוע במשנה הבחנה זו מודגשת, ואילו בסוגיה שלנו אין לה רמז?

הרשב"א חוזר על כך שהמים המעורבבים לא באמת מתבשלים –

אפילו תימצא לומר בעלמא דעירו דכלי ראשון ככלי ראשון, הני מילי כגון שמערה על גבי תבלין וכיוצא בהן שאין החמין מתערבין בתוכן אלא מכין עליהם בקילוחן ומבשלין, אבל מים במים הן מתערבין ממש בתוך הצונן ואין בהן כח לבשל, אדרבה כל שהן נופלין הן מצטננין וכל שכן הכא בכוס שהוא כלי שני שאינו מבשל.

² יש לציין שהגמרא והראשונים עוסקים ברחצה שהייתה נהוגה אצלם, ויש מקום לבחון האם וכיצד נכון ליישם את הגזירות הנידונות במציאות של ימינו. כאמור, נושא הרחצה בשבת דורש שיעור בפני עצמו, ולכן אנו מתמקדים בדינם של כלי ראשון ושני לשתיה, ולא נכנסים להשוואות הללו.

יש הבדל בין מים רותחים שנשפכים על מאכל ומבשלים אותו, לבין מים שנשפכים על מים, ומתערבים בתוכם, עירוב זה אינו בישול. טענה זו חזרת בדבריו מספר פעמים. להלכה הרשב"א פוסק בדומה לדברי התוספות, אך בלי ההבחנות שהם מבחינים בין מים רבים או מועטים. להלכה לשיטת הרשב"א עולה כך – לכלי ראשון מותר להוסיף כמות מים גדולה שתצנן את המים הרותחים (זה נלמד מהמשנה הקודמת). מכלי ראשון מותר לערות, ומותר להוסיף לכלי שני, בכל כמות שהיא. ברם יש גזירה על מים שנועדו לרחיצה, האוסרת הוספה לכלי שני, ואפילו עירוי ממנו.

האם לרשב"א לא מפריע שענינו הרואות (וידינו המרגישות) שהוספה של מים חמים רבים כן מחממת את המים הקרים?
היה מקום לומר שהרשב"א סובר שהחילוק בין כלי ראשון ושני הוא קטגורי, ולא מפריע לו שהמציאות נחוות אחרת (כמו שלמדנו בדעת הרמב"ן בשיעור 19). אך הרשב"א כותב מפורשות להיפך –

חידושי הרשב"א מסכת שבת דף מעמוד ב

מה לי ראשון מה לי שני, כל מקום שהוא מתבשל אסור, דלא אמרו כלי ראשון וכלי שני אלא מפני שזה מבשל וזה אינו מבשל, ותנינן (לקמן קמ"ה ב') כל שבא בחמין מלפני השבת שורין אותו בחמין בשבת וכל שלא בא בחמין מלפני השבת מדיחין אותו בחמין בשבת חוץ מן המליח הישן וקוליס האיספנין שהדחתן זהו גמר מלאכתן, אלמא כל שהוא מתבשל, בין בכלי ראשון בין בכלי שני ואפילו בהדחה בעלמא חייב

לאור זאת הרשב"א צריך להתמודד עם הטענה המתבקשת – למעשה כאשר מוסיפים מים חמים לתוך קרים, התוצאה היא מים חמים! תוספות מקבלים את הטענה הזאת, ולאור זאת מסייגים את ההיתרים למצבים בהם התוצר הסופי הוא מים פושרים. הרשב"א טוען טענה מפתיעה –

ואפילו היו מים שהיד סולדת בהן לאחר שנתערבו צונן לתוכן, אינו מחמת הצונן שיש בו להיות יד סולדת, אלא מחמת הראשונים שלא נצטננו

הרשב"א מסביר שהמים הקרים אינם מתחממים! החום המורגש הוא החום של המים המקוריים, שאינם מחממים ומבשלים את המים האחרים, אלא רק מתקררים מעט מחמתם. זו טענה מפתיעה מאוד. לכאורה טמונה בחובה ההבנה שהמים לא מתערבים לגמרי, אלא רק נמצאים זה לצד זה בתערובת הנתונת לנו רושם שכל המים מעורבבים ונמצאים בטמפרטורה אחידה. המציאות לשיטת הרשב"א היא שהתערובת זו מצויים שני זרמי מים נפרדים – רותחים, וצוננים, אך הם כל כך סמוכים זה לזה שקשה להבחין בכך, ולכן חווים אותם כיחידה אחת, בעלת טמפרטורה אחת. אך הגרש"ז מוכיח שתיאור זה איננו נכון –

שמירת שבת כהלכתה פרק א הערה קנד

ושמעתי מהגרש"ז אויערבך שליטי"א (זצ"ל) דיש לעיין דהא אם מכניסים שקית ניילון דקה עם מעט מים לתוך כלי שני הם מתחממים הרבה יותר משיעור של יד סולדת בו, ולמה לא יהא בו משום איסור בישול בתולדות אור, דהא כתב הרשב"א.. דטעמא דמותר אף אם היס"ב הוא מפני שהחום אינו מחמת הצונן רק שמעורב עם המים הראשונים שלא נצטננו, ובזה עיננו רואות שהצונן עצמו מתחמם. עכ"ד

❖ **הרחבות** – האם גזירת חום כלי שני לרחצה נגזרה גם באיסורים אחרים מלבד בישול בשבת?

שיטת הר"ן

רי"ף מסכת שבת דף כ עמוד א

ומסקנא דשמעתא דהלכתא כבית הלל, דקאמרינן "אמר רב הונא בריה דרב יהושע חזינא ליה לאבא דלא קפיד אמנא, מדתני רבי חייא: מערב אדם קיתון של מים לתוך ספל של מים, בין חמין לתוך צונן ובין צונן לתוך חמין".

הריף פוסק כבית הלל, מפני שרבי חייא מתיר לערב חמין לצונן או להיפך. שימו לב שהתוספות והרשב"א פוסקים כרשב"מ, בעקבות רב נחמן. הריף, לעומתם, פוסק כבית הלל. כיצד הריף מבאר את הגמרא? נעיין בביאורו של הר"ן –

הר"ן על הרי"ף מסכת שבת דף כ עמוד א

אבל לא צונן לתוך חמין. אפילו בכוס שהוא כלי שני משום דגזרו בית שמאי כלי שני אטו כלי ראשון: ובית הלל מתירין. דלא גזרי בכלי שני כלל: אבל באמבטי. שהוא כלי ראשון:

בית שמאי גזרים כלי שני אטו כלי ראשון, ובית הלל חולקים על כך. בית הלל מודים לבית שמאי באמבטי, שהוא כלי ראשון, ולא שני!
גזירה זו מפתיעה – מדוע יש צורך לגזור על כלי ראשון, לכאורה ברור שאסור להוסיף מים לכלי ראשון!

... אף על גב דבמיחם תנן במתני' [דף מא א] שנותן לתוכו כדי להפשירן, הני מילי מיחם שאינו חס ביותר, אבל באמבטי, מתוך שמקפידין הרבה על חומו – אסרו בו אפילו הפשר ...

לכאורה יוצא כך –

מצד הדין – עקרונית יש הבחנה בין כלי ראשון ושני – לכלי שני מותר להוסיף מים, וגם עירוי כלי ראשון מותר. לכלי ראשון אסור, ברם מותר להוסיף מים רבים לכלי ראשון באופן שהתערובת תהיה פושרת. בית שמאי גזרו על עירוב מים בכלי שני (מסתבר שטעם הגזירה מקביל למה שביארנו בדברי התוספות). בית הלל חולקים על גזירה זו ביחס לכלי שני, אך מקבלים אותה ביחס להוספת מים רבים לכלי ראשון המיועד לרחיצה, מפני ההקפדה הרווחת שמי הרחיצה יהיו חמים יותר. נשים לב לדבריו כאן –

ובכלי שני בכולהו גוונני שרי, ואפילו טפי מהפשר. דכיוון דכלי שני אינו מבשל, למאי ניחוש ליה? דאף על גב דתנן 'אבל נותן לתוכו או לתוך הכוס כדי להפשירן', לא תידוק מינה דטפי מהפשר אפילו בכלי שני אסור, דליתא, אלא משום דכלי שני אינו מבשל, חמין שלו 'הפשר' קרי ליה

התוספות והרשב"א, שבהגדרת ההבדלים בין כלי ראשון ושני נקטו את המסלול המציאותי [שלמדנו בשיטת התוספות (בשיעור 19) והיראים (בשיעור 20)] נאלצו להתמודד עם הקושי המציאותי – אם ערבוב המים מחמם אותם, מהי ההצדקה להבחין בין כלי ראשון ושני ביחס למים? בשיעור הקודם למדנו שהר"ן חושש לבישול בכלי ראשון בלבד, ודבריו כאן קרובים יותר לדברי הרמב"ן (שלמדנו בשיעור 19) – כלי שני אינו מבשל, ואין צורך לפי הסבר זה להתמודד עם הקושיה ולפותרה בדרכים של התוספות (שעידנו את ההלכה כדי להתאים את המציאות) או הרשב"א (שהסביר את המציאות באופן שתתאים עם ההלכה). (מהי דעת רשב"מ לפי הר"ן? אם רשב"מ ארישא קאי, המשמעות היא שבית הלל מודים לבית שמאי שיש גזירה. אם אסיפא קאי, הכוונה היא לאסור עירוי כלי ראשון. אנו שבים ומדגישים – מכיוון שהריף פסק כבית הלל, ולא כרשב"מ, שיטת הרשב"מ מעסיקה את הר"ן פחות מהראשונים הקודמים).

פסיקת הרמב"ם

רמב"ם הלכות שבת פרק כב הלכה ה

אמבטי של מרחץ שהיא מלאה מים חמים – אין נותנין לה מים צונן, שהרי מחממן הרבה, וכן לא יתן לתוכה פך של שמן מפני שהוא כמבשלו, אבל נותן הוא מים חמין לתוך אמבטי של צונן.

הלכה ו

מיחם שפינה ממנו מים חמין מותר ליתן לתוכו מים צונן כדי להפשירן, ומותר לצוק מים חמין לתוך מים צונן או צונן לתוך החמין והוא שלא יהיו בכלי ראשון מפני שהוא מחממן הרבה.

יש לבחון את היחס בין ההלכות –

בהלכה ה' הרמב"ם אוסר להוסיף מים לאמבטי, ומשמע בסוף דבריו שעירוי מהאמבטי מותר.

בהלכה ו מתיר לצקת חמים לצונן או להיפך, אך לא בכלי ראשון.

עיון בדבריו מעלה כמה שאלות –

א. האם אמבטי הוא כלי ראשון או שני?

ב. אם הוא כלי ראשון, האם יש הבדל בין ההלכות?

ג. בסוף הלכה ו הוא מתיר לצקת מים צוננים לחמים ולהיפך, אך אוסר בכלי ראשון. האם הכוונה היא

ששני הדברים אסורים בכלי ראשון?

מגיד משנה הלכות שבת פרק כב הלכה ה

אמבטי זה כלי שני³, הוא וכן פירשוהו הגאונים ז"ל. והטעם שאסור לתת צונן לתוך חמין שבו, מפני שהמים שבו עומדין לרחיצה, ואדם מחממן הרבה, וזהו שכתב רבינו 'אמבטי של מרחץ' וכן עיקר.

כלומר – דינו של האמבטי, בכלי שני, הוא כדין כלי ראשון רגיל. לשון הרמב"ם רומזת על השוואה – על כלי

שני לרחיצה, ועל כלי ראשון רגיל, נאמר אותו הלשון 'מחממן הרבה'.

אך הכסף משנה מתלבט בשאלה רחבה יותר –

ברמב"ם לא פורש שמותר להוסיף מים רבים לכלי ראשון באופן שיקרר את המים שבו (לפי הבנה זו, כוונת

ההיתר לתת מים לתוך המיחם המובאת בהלכה ו היא שמותר לשפוך מים קרים לתוך מיחם מרוקן לגמרי, כאשר

מטרתו היא להביא את המים הקרים לידי הפשרה). נזכיר שהנחה זו, שמותר להוסיף מים קרים לכלי ראשון אם

התוצר יהיה מים פושרים, מבוססת על דברי אב"י שלמדנו בתחילת השיעור –

³ ע"פ הגהת הט"ז והב"ח

תלמוד בבלי מסכת שבת דף מא עמוד ב

אמר אביי : הכי קאמר : המיחם שפינהו ויש בו מים חמין - לא יתן לתוכו מים מועטין בשביל שיחומו, אבל נותן לתוכו מים מרובים כדי להפשיחן.

הכסף משנה מתלבט אם פירוש זה הכרחי. הוא מבאר שיש גם יתרון גדול בדחיית דברי אביי –

כסף משנה הלכות שבת פרק כב הלכה ה

לפי דבריו פה (אם נניח שאסור לחלוטין להוסיף מים קרים לכלי ראשון), לא נצטרך לומר דהאי אמבטי הוי כלי שני ... וגם לא נצטרך לחלק בין אמבטי שהוא כלי ראשון לשאר כלי ראשון, כדברי הר"ן, דאמבטי ודאי כלי ראשון, ודין כל כלי ראשון שווה לו, דלא שרי אלא חמין לתוך צונן ולא צונן לתוך חמין.

לפי הבנה זו, הגמרא תתפרש כך –

בית שמאי גזריה על כלי שני שנועד לרחצה. בית הלל חולקים מקבליהם את דבריהם ביחס לכלי ראשון - אסור להוסיף לו, ומותר לערות ממנו. אך זה נכון גם בכלי ראשון שאינו מיועד לרחצה. כלומר – בית שמאי גזרו על מים שנועדו לרחצה, ובית הלל חלקו על הגזירה לגמרי. לכן אין הבדל בין האמבטי שהזכיר הרמב"ם בהלכה ה' וכלי ראשון שהזכיר בהלכה ו' (שימו לב שלפי הבנה זו, הרמב"ם פוסק בבית הלל, ולא כרשב"ם, כמו שראינו שפסק הריף).

❖ הרחבות – על סמך מה מציע הכסף משנה לדחות את דברי אביי?

הכסף משנה מציע פירוש נוסף –

סמך על מה שכתב 'והוא שלא יהיו בכלי ראשון מפני שהוא מחממן הרבה' דמשמע דבצונן מועטין מיירי, שהן מתחממן הרבה, אבל בצונן מרובין שרי. ודבר ברור הוא שמה שכתב 'והוא שלא יהיו בכלי ראשון' לא קאי אלא אצונן לתוך חמין, אבל חמין לתוך צונן בכלי ראשון נמי שרי.

הכסף משנה מציע בדעת הרמב"ם שקביעתו 'מפני שמחממן הרבה' רומזת לכך שאם המים שהוסיף **יקרו** את המים, לא יהיה איסור. לפיכך גם בלי שכתב זאת במפורש, עולה בדבריו שמותר להוסיף מים קרים מרובים לתוך כלי ראשון.

הבנה זו לכאורה תקבל את דברי המגיד משנה, שאמבטי הוא כלי שני, ודינו שווה לכלי ראשון לשתייה, והעירוי משניהם מותר.

לסיכום, יש שתי אפשרויות להבנת שיטת הרמב"ם –

לפי **המגיד משנה** (והאפשרות השניה בכס"מ) – הלכה ה' עוסקת במים שחוממו לרחיצה, ובהם יש גזירה מיוחדת על כלי שני. לפי הסבר זה, שיטת הרמב"ם כשיטת הרשב"א (לא כתוספות, שהרי אינו מגביל את היתר העירוי).

לפי האפשרות הראשונה **בכסף משנה** – אין הבדל בין מים שחוממו לצורך רחיצה ולצורך שתייה. בכל מקרה אסור להוסיף לכלי ראשון, ומותר לכלי שני (כאמור, לפי הבנה זו, הרמב"ם פוסק בבית הלל, ולא כרשב"ם).

סיכום ההלכה לפי שיטות הראשונים השונות

לפי **תוספות** – הוספה לכלי ראשון מותרת אם המים המעורבים יהיו פושרים. עירוי מכלי ראשון מותר לתוך מים צוננים רבים.

מותר להוסיף לכלי שני, ובודאי לערות מכלי שני.

יש גזירה האוסרת להוסיף או לערות מים שחוממו לצורך רחצה מכלי שני.

לפי **הרשב"א** [וכן הרמב"ם לפי המ"מ והאפשרות השניה של הכס"מ] (סימנך – כתוספות, בלי ההגבלה) – הוספה לכלי ראשון מותרת אם המים המעורבים יהיו פושרים.

עירוי מכלי ראשון מותר (ללא הגבלות), וכן לכלי שני ומכלי שני.

יש גזירה האוסרת להוסיף או לערות מים שחוממו לצורך רחצה מכלי שני.

לפי **הר"ן** – הוספה לכלי ראשון מותרת אם המים המעורבים יהיו פושרים. עירוי מכלי ראשון מותר. אין גזירה על כלי שני כלל.

האם גזירת כלי שני התקבלה?	עירוי כלי ראשון	הוספה לכלי ראשון	כמי ההלכה?	
כן – במים לרחצה	אם לא יתחמם מדי (אחרת יש איסור בעירוי כלי ראשון)	אם לא יתחמם מדי	רשב"מ	תוספות
כן – במים לרחצה	מותר, מפני שהמים לא באמת מתערבבים	אם לא יתחמם מדי	רשב"מ	רשב"א (והרמב"ם לפי המ"מ)
רק בכלי ראשון, אסרו להוסיף מים מרובים שיצננו את המים אם מדובר במים לרחצה	מותר, מפני שרק כלי ראשון מבשל	אם לא יתחמם מדי	בית הלל	ר"ן
לא	מותר (אך לא הסביר מדוע) ⁴	אסור	בית הלל	רמב"ם (כס"מ)

לפי הרמב"ם – באפשרות הראשונה שהציע הכסף משנה – אסור להוסיף מים לכלי ראשון. מותר להוסיף לכלי שני. ואין גזירה על מי מרחץ.

❖ הרחבות – ביאור הסיפא של המשנה לאור המחלוקת

ב. עירוב נוזלים - להלכה

השולחן ערוך העתיק את לשון הרמב"ם –

שולחן ערוך (ללא הגהות הרמ"א) אורח חיים הלכות שבת סימן שיח סעיף יא

אמבטי של מרחץ שהיא מלאה מים חמין אין נותנין לה מים צונן, שהרי מחממן הרבה. אבל נותן הוא ממים חמין שבזה האמבטי לתוך אמבטי אחר של צונן.

סעיף יב

מיחם שפינה ממנו מים חמין, מותר ליתן לתוכו מים צונן כדי להפשיר; ומותר לצוק מים חמין לתוך מים צונן, או צונן לתוך חמין והוא שלא יהיו בכלי ראשון מפני שמחממין הרבה.

הרמ"א הוסיף על דבריו את שיטת בעלי התוספות –

שולחן ערוך (עם הגהות הרמ"א) אורח חיים הלכות שבת סימן שיח סעיף יא

אמבטי של מרחץ שהיא מלאה מים חמין אף על פי שהיא כלי שני (תוספות ור"ט וטור) אין נותנין לה מים צונן, שהרי מחממן הרבה. אבל נותן הוא ממים חמין שבזה האמבטי לתוך אמבטי אחר של צונן.

סעיף יב

מיחם שפינה ממנו מים חמין, מותר ליתן לתוכו מים צונן (מרוזים) כדי להפשיר; ומותר לצוק מים חמין לתוך מים צונן, או צונן לתוך חמין והוא שלא יהיו בכלי ראשון מפני שמחממין הרבה הגה: ואם המים מרוזים כל כך שא"א שיתבטלו. רק שיפינו נחתן. אפילו בכלי ראשון שרי רק שלא יהיה על האש.

הרמ"א פוסק כרשב"א. כאמור, פסיקתו דומה לדעת תוספות, למעט היתר עירוי מכלי ראשון ללא הגבלה. כיצד פסק השולחן ערוך?

אם כוונת השולחן ערוך היא לצטט את הרמב"ם באופן שהבין אותו המגיד משנה, הרי שגם הוא יוצא כרשב"א. אם כוונתו לאופן הראשון שהציג הכסף משנה, יש מחלוקת בעיקר בשתי הנקודות הללו – האם יש גזירה על אמבטי כלי שני, והאם מותר להוסיף מים רבים לכלי ראשון שהוסר מהאש.

עירוי כלי ראשון – להלכה

כאמור, פשט הרמ"א (ואולי גם השו"ע) הוא כרשב"א – שמותר לערות מכלי ראשון על נחל, גם אם התוצר יהיה חם. ברם הפוסקים חוששים לשיטת בעלי התוספות –

משנה ברורה סימן שיח ס"ק עח

אם האמבטי הוא כלי ראשון מותר לערות לתוך מים צוננים אם הם מרובין על החמין

⁴ אחרונים הציעו הסברים ברמב"ם. בשיעור הדגשנו את ההבדל בין הראשונים בנושא זה, ולכן הערנו שהרמב"ם לא הסביר במפורש. סביר שלפי שיטה זו ההסבר הוא בכיוון של הר"ן

לאור החשש לשיטת התוספות, הפוסקים מגבילים את היתר עירוי מכלי ראשון למצבים שהמים לא יתחממו מדי.

ביאור הלכה סימן שיח סעיף יב ד"ה * והוא שלא

בספר בית מאיר ... מסיק דלדינא אין להקל בזה נגד דעת התוספות, דנוגע באיסור דאורייתא, וז"ל לכן נלענ"ד לדינא כמו המורגל האידנא שעושין משקה שקורין פאני"ש דהיינו שסוחטין מבעוד יום לימוני"ס הרבה למימיהן, ומערבין לתוכו צוק"ר ומשקה [שקורין ארא"ק], ובשבת ... מערין על תערובות זה מים חמין הרבה שנתבשלו בשבת בהיתר, בעניותנו בודאי צריכים לחוש לדעת התוספות ולאסור מכלי ראשון אלא אם כן אין היד סולדת בס, כי הוא נוגע באיסור דאורייתא דמבשל בשבת. אך בדיעבד נראה לענ"ד דיש לסמוך על הרשב"א והר"ן שמתירין להדיא, ועל משמעות פשוטת לשון הרמב"ם וטור, שחמין לתוך צונן שרי אפילו בחמין מרובין, אף שסברת טעמם קשה עלינו להשיג. ומה שנוהגין נמי הכי במשקה קאפי"ע או טיי"א שמבשלין קודם שבת מעט מים עם קאפי"ע וטיי"א באופן שהוא חזק מאד בטעמו וביום השבת מערין עליהם מים חמין הרבה שנתבשלו בהיתר בזה יש עוד סעד להתיר מטעם היש מקילין המבואר בסט"ו והוא דעת הרשב"א ודעמיה דס"ל דאף בלח שנצטנן אין בישול אחר בישול וכו' עיי"ש לכן אין למחות ביד אחרים העושים אבל לעצמו כל בעל נפש יחוש אף בזה שלא לערות מכלי ראשון כ"ז שהיד סולדת בו עכ"ל.

שמירת שבת כהלכתה (מהדורה תשע) פרק א סעיף נב

אסור לערות מכלי ראשון, ואפילו אינו עומד על גבי האש, על משקה קר ... כי העירוי מבשל, לפיכך יש להקפיד שלא לשפוך מכלי ראשון על תמצית תה קרה, אף אם הייתה מבושלת.

הערה קמט

במבושל אין למחות ביד אחרים העושים. אבל לעצמו כל בעל נפש יחוש.

סעיף נג

מותר לערות מכלי ראשון, ואפילו הוא עומד על האש, על משקה פושר שלא הצטנן מבישולו ... לפיכך מותר לתת תמצית תה שעודנה חמה בתוך הכוס, ולשפוך עליה מים חמים. ומן הראוי להניח את הכלי שבו תמצית התה על גבי דוד השבת עוד לפני השבת כדי שתישאר חמה.

סעיף נד

מותר לשפוך מים חמים, אפילו מכלי ראשון העומד על האש, לתוך כוס שיש בה מים קרים מרובים, ובלבד שהמים הקרים לא יתחממו עד כדי כך שהיד תהא סולדת בהם.

סעיף נה

וכן מותר לשפוך מים קרים מרובים לתוך כלי ראשון המכיל מים חמים (והוא שאינו עומד על האש) בתנאי שישפוך מים קרים במידה שלא יוכלו להתחמם כדי שהיד תהא סולדת בהם. על כן מן הדין שיקפיד לשפוך את המים הקרים בבת אחת, ולא לאט לאט, כדי שהמים החמים שבכלי לא יספיקו להחם את חלקם הראשון של המים הקרים.

ילקוט יוסף שבת ג סימן שיח סעיף מד

מותר ליצוק מים חמים אפילו מכלי ראשון שעל האש [כגון דרך הברז שבצד המיחם] לתוך מים צוננים שבכוס אפילו שאינם מבושלים כלל, אף - על - פי שהמים מתחממים בכדי שהיד סולדת בהם, מפני שהכלל הוא תמיד: שהתחתון גובר על העליון. והואיל וכאן המים הצוננים למטה, הם גוברים על המים החמים הבאים אליהם ומצננים אותן ואין בהם כדי לבשל. ויש אומרים דכל זה באופן שלא יהיו הצוננים שבכוס מועטים שיש חשש שיתבשלו על - ידי המים החמים המרובים שמערים לתוכם. ויש חולקים ומתירים אפילו אם הצוננים מועטים. ונכון להחמיר.

סעיף מה

אסור ליצוק מים צוננים לתוך מים חמים שבכלי ראשון, אפילו העבירוהו מעל האש, כל זמן שהיד סולדת בהם. אבל אם המים הצוננים מרובים כל כך עד שאי - אפשר שיתבשלו רק שיהיו חמים קצת שאין היד סולדת בהם, מותר לערותם אל תוך המים החמים שבכלי ראשון שאינו על האש. ויש אומרים דהיינו דוקא כששופך המים הצוננים בשפיכה אחת, אבל ליצוק מעט מעט אסור, מפני שהקילוח הראשון מתבשל מיד, ומה תועלת יש במה שמצטננים אחר כך. ויש חולקים וסוברים להתיר בכל אופן אפילו כששופך את הצוננים המרובים קימעא קימעא. וטוב להחמיר היכא דאפשר לשפוך את המים הצוננים אל תוך הרוותחים בבת אחת.

רבנות –
סימן שיח סעיפים יא-יב

סיכום**סוגיית הגמרא****תלמוד בבלי מסכת שבת דף מב עמוד א**

תנו רבנן: נותן אדם חמין לתוך הצונן, ולא הצונן לתוך החמין, דברי בית שמאי. ובית הלל אומרים: בין חמין לתוך הצונן, ובין צונן לתוך החמין מותר.

במה דברים אמורים - בכוס, אבל באמבטי - חמין לתוך הצונן. ולא צונן לתוך החמין.

ורבי שמעון בן מנסיא אוסר.

אמר רב נחמן: הלכה כרבי שמעון בן מנסיא.

סבר רב יוסף למימר: ספל הרי הוא כאמבטי. אמר ליה אביי, תני רבי חייא: ספל אינו כאמבטי.

ולמאי דסליק אדעתא מעיקרא דספל הרי הוא כאמבטי, ואמר רב נחמן: הלכה כרבי שמעון בן מנסיא, אלא בשבת רחיצה בחמין ליכא?

מי סברת רבי שמעון אסיפא קאי? ארישא קאי: ובית הלל מתירין בין חמין לתוך צונן, ובין צונן לתוך החמין, ורבי שמעון בן מנסיא אוסר צונן לתוך חמין. - לימא רבי שמעון בן מנסיא דאמר כבית שמאי! - הכי קאמר: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר זה.

אמר רב הונא בריה דרב יהושע: חזינא ליה לרבא דלא קפיד אמנא, מדתני רבי חייא: מערה אדם קיתון של מים לתוך ספל של מים, בין חמין לתוך צונן, בין צונן לתוך חמין.

שיטות הראשונים

לפי בעלי התוספות –

הסוגיה עוסקת בכלי שני. לפי בית שמאי יש גזירה בנוזלים בכלי שני, ולפי בית הלל גזירה זו היא רק בכלי שני שמיועד לרחצה.

היתר עירווי מכלי ראשון הוא כמו היתר הוספה לכלי ראשון – תלוי בכך שהמים לא יתחממו יותר מדי. הלכה כרשב"מ, שבאמבטי כלי שני יש לגזור הן להוסיף אליו והן לערות ממנו.

הרשב"א מבאר באופן דומה. ההבדל המרכזי הוא בהסבר היתר עירווי מכלי ראשון. לפי הרשב"א המים שמערים עליהם אינם מתחממים, אלא רק מקררים את המים שעירו עליהם. לכן אין הגבלה לכמות שמותר לערות מכלי ראשון (לפי המ"מ, והביאור השני של הכס"מ, שיטת הרמב"ם זהה לשיטתו).

הריף פוסק כבית הלל, ולא כרשב"מ. הר"ן מבאר שבית שמאי גזרו על כלי שני, ובית הלל גזרו רק על כלי ראשון, ואסרו להוסיף מים קרים לכלי ראשון שמיועד לרחצה. לפי הר"ן אין ביטול בעירווי כלי ראשון, וגם לא בכלי שני, בכלל, ולכן אין לו צורך לנמק את היתר העירווי מכלי ראשון.

בשיטת הרמב"ם, הכס"מ מבאר שהרמב"ם סובר שאין היתר להוסיף לכלי ראשון, כלל, ובית הלל חולקים על גזירת בית שמאי כליל. בית הלל אומרים לבית שמאי שהם מסכימים שאסור להוסיף מים לכלי ראשון, אך זה לא ייחודי למים לרחצה. ממילא להלכה אין הבדל בין מים לרחצה ומים שאינם לרחצה, אסור להוסיף לכלי ראשון, אך עירווי כלי ראשון והוספה לכלי שני מותרים.

סיכום ההלכה לפי שיטות הראשונים השונות

לפי **תוספות** – הוספה לכלי ראשון מותרת אם המים המעורבבים יהיו פושרים. עירווי מכלי ראשון מותר לתוך מים רבים. מותר להוסיף לכלי שני, ובודאי לערות מכלי שני.

יש גזירה האוסרת להוסיף או לערות מים שחוממו לצורך רחצה מכלי שני.

לפי **הרשב"א** (סימנך – כתוספות, בלי ההגבלה) – הוספה לכלי ראשון מותרת אם המים המעורבבים יהיו פושרים.

עירווי מכלי ראשון מותר (ללא הגבלות), וכן לכלי שני ומכלי שני.

יש גזירה האוסרת להוסיף או לערות מים שחוממו לצורך רחצה מכלי שני.

לפי **הר"ן** – הוספה לכלי ראשון מותרת אם תערובת המים תצא פושרת. עירווי מכלי ראשון מותר. אין גזירה על כלי שני כלל.

לפי **הרמב"ם** – (לפי הפירוש הראשון של שמציע הכסף משנה) – אסור להוסיף מים לכלי ראשון. מותר להוסיף לכלי שני. ואין גזירה על מי מרחץ.

האם גזירת כלי שני התקבלה?	עירוי כלי ראשון	הוספה לכלי ראשון	כמי ההלכה?	
כן – במים לרחצה	אם לא יתחמם מדי (אחרת יש איסור בעירוי כלי ראשון)	אם לא יתחמם מדי	רשב"מ	תוספות
כן – במים לרחצה	מותר, מפני שהמים לא באמת מתערבבים	אם לא יתחמם מדי	רשב"מ	רשב"א
לא בכלי שני, אלא בכלי ראשון, אסרו להוסיף מים מרובים שיצננו את המים בכלי לרחצה אם מדובר במים לרחצה	מותר, מפני שרק כלי ראשון מבשל	אם לא יתחמם מדי	בית הלל	ר"ן
לא	מותר (אך לא הסביר מדוע)	אסור	בית הלל	רמב"ם (כס"מ)

להלכה –

השולחן ערוך העתיק את דברי הרמב"ם. הרמ"א פוסק כרשב"א. יש מקום להתלבט אם השולחן ערוך פוסק כהבנה הראשונה בכס"מ (ואז הרשב"א אינו כרמב"ם) או כהבנה השנייה (ואז הרשב"א כרמב"ם). למעשה הנפקא מינה המשמעותית היא לעניין עירוי מכלי ראשון למים שיתבשלו מהם. הפוסקים למעשה חוששים ואוסרים לערות מכלי ראשון אם התערובת תצא חמה.

בשיעור זה למדנו על דיני כלי ראשון ושני ביחס לעירוב נוזלים. בשיעור הבא נעסוק בצדדים נוספים של כלי ראשון – עירוי מכלי ראשון לכלי ראשון, וכלי ראשון המבשל את עצמו!